

WSPÓŁCZESNE MIGRACJE OSÓB MŁODYCH

Wybrane zagadnienia

pod redakcją
Romualda Jończego
i Justyny Rokitowskiej-Malcher



Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2024

Recenzja

Diana Rokita-Poskart

Redakcja wydawnicza

Aleksandra Śliwka

Korekta

Justyna Mroczkowska-Lepka

Skład i łamanie

Małgorzata Myszkowska

Projekt okładki

Beata Dębska

Na okładce wykorzystano zdjęcie z zasobów AdobeStock, Wikipedia

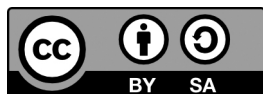
© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2024

Nota copyright obowiązuje do 30 czerwca 2025.

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie wymaga pisemnej zgody Wydawcy

Od 1 lipca 2025 publikacja dostępna na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-
-Na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe (CC BY-SA 4.0).

Skrócona treść licencji na <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.pl>



ISBN 978-83-67899-77-2 (dla wersji papierowej)

ISBN 978-83-67899-78-9 (dla wersji elektronicznej)

DOI: 10.15611/2024.78.9

Druk i oprawa: TOTEM

1. Determinanty migracji młodzieży w kontekście lokalnych warunków rynku pracy – wnioski z badań własnych

Alicja Dolińska

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
e-mail: alicja.dolinska@ue.wroc.pl
ORCID: 0000-0001-8675-8848

Cytuj jako: Dolińska, A. (2024). Determinanty migracji młodzieży w kontekście lokalnych warunków rynku pracy – wnioski z badań własnych. W: R. Jończy, J. Rokitowska-Malcher (red.), *Współczesne migracje osób młodych – wybrane zagadnienia* (s. 13-29). Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.

DOI: 10.15611/2024.78.9.01

1.1. Wprowadzenie

W ostatnich dekadach zmiany demograficzne, charakteryzujące się przede wszystkim depopulacją obszarów peryferyjnych oraz dynamicznym wzrostem ludności w regionach metropolitalnych, stały się przedmiotem zintensyfikowanych badań naukowych. Te znaczące przesunięcia demograficzne nie tylko rysują nowy krajobraz społeczno-ekonomiczny wielu państw, ale również rodzą szereg wyzwań politycznych, społecznych i ekonomicznych. Istotnym elementem owych procesów jest młodzież, której decyzje migracyjne mają znaczący wpływ na kształtowanie się tych zmian. Poznanie i zrozumienie mechanizmów rządzących migracjami młodzieży jest zatem kluczowe dla projektowania skutecznych strategii zarządzania demograficznego oraz tworzenia polityk publicznych, które będą w stanie odpowiedzieć na potrzeby zarówno obszarów o wysokiej migracji, jak i tych zagrożonych depopulacją.

Niniejszy rozdział ma na celu przybliżenie głównych determinant migracji młodzieży, ze szczególnym uwzględnieniem wpływu lokalnych warunków rynku pracy. Migracja – jako złożony proces społeczny – kształtowana jest przez wiele czynników, jednakże to rynek pracy w decyzjach migracyjnych młodych ludzi odgrywa istotną rolę i wymaga pogłębionej analizy. Dlatego też, obierając jako kontekst sytuację na lokalnym rynku pracy, w rozdziale dokonano analizy głównych powodów, dla których młodzież decyduje się na opuszczenie swojego miejsca pochodzenia. Wskazano też zróżnicowanie przyczyn migracji młodzieży, koncentrując się na ich dwóch głównych kierunkach: do miasta wojewódzkiego oraz poza granice kraju. Po-

nadto w rozdziale zaprezentowano różnice w percepcji głównych powodów migracji między młodzieżą deklarującą chęć opuszczenia miejsca pochodzenia a tymi, którzy planują pozostać. Poprzez interpretację wyników badań empirycznych w wymienionym zakresie zamierza się uzyskać odpowiedzi na następujące pytania badawcze:

PB1: Jakie są główne determinanty migracji młodzieży w kontekście lokalnych warunków rynku pracy?

PB2: Jak różni się postrzeganie głównych powodów migracji między młodzieżą deklarującą zamiar opuszczenia miejsca pochodzenia a tymi, którzy planują pozostać?

PB3: W jaki sposób zróżnicowane są przyczyny migracji młodzieży w zależności od kierunku migracji?

Identyfikacja i analiza determinant migracji młodzieży ma również na celu zwrócenie uwagi na konieczność integracji polityk rynku pracy z politykami migracyjnymi i demograficznymi. Przedstawienie wyników badań własnych nie tylko wzbogaci dyskurs naukowy na temat migracji młodzieży, ale również dostarczy praktycznych wskazówek dla decydentów politycznych i praktyków, którzy dążą do tworzenia warunków sprzyjających zrównoważonemu rozwojowi demograficznemu.

Rozdział ten obejmuje wprowadzenie, przegląd teorii migracji oraz literatury dotyczącej analizowanego zagadnienia, a także opis metody badawczej wraz z charakterystyką obszaru badań i respondentów. W dalszej części zaprezentowano oraz zinterpretowano wyniki badań empirycznych dotyczących głównych determinant migracji młodzieży w kontekście lokalnych warunków rynku pracy. Rozdział kończy się podsumowaniem zawierającym kluczowe wnioski wynikające z przeprowadzonych analiz badawczych.

1.2. Kontekst teoretyczny i stan wiedzy

Podejmując próbę identyfikacji motywów migracji młodych ludzi w kontekście sytuacji na lokalnym rynku pracy, rozważania warto rozpocząć od przytoczenia najważniejszych teorii migracji dotyczących tego zagadnienia. Dla większej przejrzystości zaprezentować je można w kontekście ich natury, wskazując na koncepcje podkreślające ekonomiczny i socjologiczny aspekt procesów migracyjnych.

Ekonomiczne teorie migracji przedstawiają człowieka jako *homo oeconomicus*, czyli jednostkę, która podejmuje racjonalne decyzje migracyjne z myślą o maksymalizacji swojej sytuacji ekonomicznej. W klasycznej teorii migracji migracja rysuje się jako sposób na osiągnięcie przestrzennej równowagi ekonomicznej, migrant zaś jako czynnik równoważący rynki pracy. Zgodnie z tą teorią na poziomie makroekonomicznym migracja jest postrzegana jako reakcja na różnice w wynagrodzeniach – migranci dążą do miejsc oferujących lepsze warunki ekonomiczne (Castles i Miller, 2011).

Z kolei w neoklasycznej teorii migracji jej makroekonomiczny wymiar zakłada, że główną siłą napędową migracji jest dążenie do maksymalizacji dochodów, co jest konsekwencją różnic w stawkach płac między regionami (Todaro, 1976). Z kolei mikroekonomiczny poziom tej teorii opiera się na przesłance, że decyzje jednostek o migracji są wynikiem osobistej analizy zysków i strat związanych z potencjalnym przemieszczeniem, a do najpopularniejszych czynników migracji należy zróżnicowanie zarobków, stopy bezrobocia oraz poziomu wykształcenia (Massey i in., 1993).

Ekonomiczna koncepcja migracji Harrisa oraz Todoro (1970) dotycząca mobilności pomiędzy obszarami wiejskimi a miastami również porusza kwestie rynku pracy. Kluczowym jej założeniem jest fakt istnienia politycznie determinowanej stawki płacy minimalnej w miastach, która zawsze będzie wyższa od tej możliwej do osiągnięcia z pracy na obszarach wiejskich. Migracja jest zatem przejawem pewnego rodzaju nierównowagi wywoływanej przez czynnik polityczny wprowadzający stawkę płacy wyższą niż stawka równowagi.

Teoria dualnego rynku pracy, opracowana przez Doeringera i Piore, wprowadza pojęcie segmentacji rynku pracy, gdzie istnieje pierwotny i wtórny segment rynku. Pierwszy z nich charakteryzuje się stabilnością i wymaga wysokich kwalifikacji, a drugi jest mniej stabilny i często przeznaczony dla nisko kwalifikowanej siły roboczej. Migracje mogą być odpowiedzią na zapotrzebowanie rynku na pracę w pierwszym segmencie, co z kolei wpływa na stabilność gospodarczą regionów przyjmujących (Piore, 1978).

Wyrazem socjologicznego podejścia do procesu migracji jest powstała na bazie „migracyjnych praw” Ravensteina teoria przyciągania i wypychania (*push-pull theory*) Lee, w której analiza czynników wpływających na decyzje jednostek o zmianie miejsca zamieszkania identyfikuje cztery główne grupy determinant: czynniki związane z obszarem pochodzenia, czynniki powiązane z obszarem przeznaczenia, czynniki pośrednie oraz czynniki osobiste. Lee zakłada, że percepcja tych czynników przez jednostki ma kluczowe znaczenie, przeważając nad obiektywnymi warunkami, a subiektywne odczucia dotyczące miejsca pochodzenia i docelowego mogą różnić się znacząco, co wpływa na stopień niepewności i wymaga silniejszych bodźców przyciągających do podjęcia decyzji o migracji. Decyzje migracyjne ściśle wiążą się z cyklem życia człowieka i jego poszczególnymi etapami. Zmiana miejsca pobytu zachodzić może pod wpływem dorastania, kończenia szkół czy przeżyć osobistych. Teoria ta ma też szerokie zastosowanie w analizie czynników ekonomicznych wpływających na migracje, takich jak poziom bezrobocia czy struktura zatrudnienia, które mogą generować zarówno migracje wewnętrzne, jak i międzynarodowe. Lee podkreśla ponadto, że subiektywne bilanse korzyści i strat związane z miejscem pochodzenia i przeznaczenia są decydujące w postanowieniach o migracji (Lee, 1996).

Inny socjologiczny wymiar teorii migracji reprezentuje Saunders, który przyczyny nierównowagi w rozwoju społecznym upatrywał w rozbieżności pomiędzy oczekiwaniami ludności na danym terytorium a rzeczywistym poziomem życia. Koncepcja zakłada, że każda osoba znajdująca się w rozbieżności pomiędzy wy-

obrażeniem o warunkach życia a ich faktycznym poziomem jest potencjalnym migrantem. Jednak to, czy skłonność do mobilności przekształci się w mobilność rzeczywistą, uzależnione jest od wielu czynników, mających jednostkowy charakter (Górny i Kaczmarczyk, 2003).

Problematyka determinant migracji młodzieży stanowi istotny obszar badań naukowych, których rezultaty prezentowane są w licznych opracowaniach, co wskazuje na złożoność i wieloaspektowość tego zjawiska. Badania dowodzą, że istotną rolę w decyzjach młodych ludzi o migracji odgrywają warunki ekonomiczne, edukacyjne i środowiskowe. Ze względu na przyjęty w niniejszym tekście kontekst sytuacji na rynku pracy przegląd badań przeprowadzony zostanie z uwzględnieniem oddziaływania tego czynnika na decyzje migracyjne młodzieży. Badania prezentują zarówno globalne trendy, jak i regionalne specyfiki, które wpływają na decyzje migracyjne młodych ludzi.

Wpływ dysproporcji na rynkach pracy wyraźnie odzwierciedlają zróżnicowania regionalnych wskaźników migracji netto (Mitze, 2018). Dodatkowo kontekst migracji powodowany zróżnicowaniem poziomu bezrobocia znacznie wzmacniając kryzysy gospodarcze. Mitze (2018) zauważa, że w okresie globalnego kryzysu ekonomicznego lokalne dysproporcje na rynku pracy w UE miały istotny wpływ na migrację. Wskazał on też na zachodzące równocześnie procesy dostosowawcze, m.in. ukierunkowanie migrantów na obszary miejskie, z dala od regionów o utrzymującej się wysokiej długoterminowej stopie bezrobocia. Podobnie wyniki badań przeprowadzonych w regionie Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej wskazują, że wysoka stopa bezrobocia wśród młodzieży przyczynia się do wzrostu aspiracji migracyjnych (Ramos, 2019). Te obserwacje są zgodne z wynikami badań Yeung i Yanga (2020), którzy wskazują na niepewności rynku pracy jako globalny czynnik wpływający na decyzje migracyjne młodzieży. Rakauskienė i Ranceva (2014) omawiają bezrobocie wśród młodzieży i wzrost migracji w obrębie tej grupy, który jest odpowiedzią na uwarunkowania rynku pracy. Dostępne wyniki badań podkreślają również, że migracje młodzieży są odpowiedzią na starzenie się populacji i pojawiające się potrzeby rynku pracy, które zwiększają jednocześnie mobilność międzynarodową wśród młodzieży (Sardak i in., 2021). Sardak, Shymanska, Girman i Krupskyi (2021), badając migracje młodzieży na przykładzie Indii, Chin, Tajwanu, Japonii, USA i Europy Zachodniej, zauważają wzrost liczby młodych migrantów w regionach bardziej rozwiniętych i w krajach o wysokich dochodach oraz tworzenie się potężnych intelektualnych ośrodków migracyjnych młodych zasobów pracy w Zjednoczonych Emiratach Arabskich, Kanadzie, USA, Australii i Nowej Zelandii. Związek między sytuacją na rynku pracy a migracją ze szczególnym uwzględnieniem mobilności młodych ludzi analizowany był też w Japonii (Sakanishi, 2011) i Stanach Zjednoczonych (Black, 1983). Również wyniki badań zrealizowanych w Czechach wskazują, że głównym czynnikiem napędzającym migrację jest brak prestiżowych i dobrze płatnych miejsc pracy (Vaishar i Pavlů, 2018).

W szerszym – międzynarodowym kontekście badania prowadził Milasi (2020), który to aby zrozumieć, co motywuje młodych ludzi do migracji, wykorzystał dane z badania ankietowego Gallup World Poll przeprowadzonego wśród młodych ludzi (w wieku 15-34 lat) na poziomie indywidualnym w 139 krajach w latach 2010-2016, wskazując na istotny wpływ czynników ekonomicznych i społecznych (takich jak negatywne oczekiwania co do perspektyw gospodarczych, liczby dostępnych możliwości zatrudnienia i perspektyw awansu zawodowego) na poziom migracji młodzieży.

Wpływ polityk rynku pracy i poziomu bezrobocia na preferencje migracyjne młodzieży (Caliendo i Schmidl, 2016) oraz specyfikę migracji zarobkowej osób młodych w kontekście członkostwa Polski w Unii Europejskiej również stanowi przedmiot zainteresowania wielu badaczy, którzy podkreślają realne znaczenie tych czynników w procesach migracyjnych owej grupy (Kotulic i Adamisin, 2012; Wojnicz, 2016; Wojtaszak, 2022).

Procesy migracji polskiej młodzieży z uwzględnieniem ich determinant, kierunków, skali i skutków są szeroko badane w skali całego kraju (Jończy i in., 2013; Dolińska, Jończy i Rokita-Poskart, 2020; Dolińska, Jończy i Śleszyński, 2020; Kiniorska i in., 2023), także w kontekście sytuacji na lokalnych rynkach pracy, które w istotny sposób determinują i różnicują nie tylko skalę, ale i motywy migracji młodych ludzi (Dolińska i Jończy, 2021).

Podsumowując, należy stwierdzić, że literatura podkreśla różnorodność czynników wpływających na migracje młodzieży – od lokalnych warunków rynku pracy, przez globalne i regionalne kryzysy ekonomiczne, po aspiracje zawodowe młodzieży. Ekonomiczne teorie migracji, takie jak neoklasyczna teoria migracji i teoria dualnego rynku pracy, wskazują na znaczenie różnic w wynagrodzeniach oraz dostępności stabilnych i prestiżowych miejsc pracy jako głównych motywów migracji. Z kolei socjologiczne teorie, takie jak teoria przyciągania i wypychania Lee, podkreślają subiektywne odczucia jednostek dotyczące miejsc pochodzenia i docelowego oraz ich wpływ na decyzje migracyjne. Dowodzi to, jak złożonym zjawiskiem jest migracja, i wskazuje na potrzebę holistycznego podejścia w procesach badawczych, uwzględniającego zarówno ekonomiczne, jak i socjologiczne aspekty migracji młodzieży.

1.3. Metodyka badań

W niniejszym opracowaniu przedstawiono częściowe wyniki badań ilościowych przeprowadzonych przy wykorzystaniu metody sondażu diagnostycznego. Głównym celem badania była analiza intencji migracyjnych maturzystów w kontekście lokalnych warunków rynku pracy, z naciskiem na plany dotyczące miejsca dalszej edukacji, zatrudnienia oraz przyszłego zamieszkania i aktywności zawodowej. Specyfika badania pozwoliła na identyfikację motywów migracyjnych oraz zrozumienie, jak warunki na lokalnym rynku pracy wpływają na te intencje.

Badanie zrealizowano w okresie bezpośrednio przed egzaminami maturalnymi, co miało na celu minimalizację potencjalnego rozproszenia badanej populacji. Ograniczenie populacji do uczniów liceów ogólnokształcących umożliwiło wyeliminowanie zniekształcania wyników przez odpowiedzi respondentów ze szkół profilowanych, którzy często kształcą się w kierunku zgodnym z dostępną na obszarze ich zamieszkania pracą. Procedura doboru próby zakładająca, że w mniejszych ośrodkach badaniem objęci zostaną wszyscy maturzyści, natomiast w większych zastosowany zostanie dobór kwotowy, miała na celu zapewnienie jej reprezentatywności dla populacji maturzystów z różnych miast.

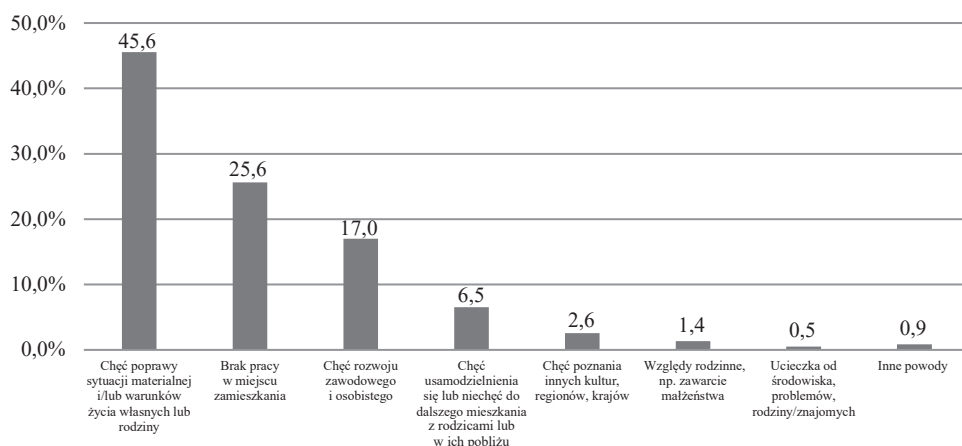
Na obszar badań zostało wybrane województwo dolnośląskie ze względu na jego zróżnicowany poziom rozwoju pomiędzy aglomeracją wrocławską a większością pozostałego obszaru oraz strategiczne położenie geograficzne. Analiza została przeprowadzona na próbach kontrastowych, dobranych według kryterium stopy bezrobocia rejestrowanego. Badanie zostało przeprowadzone w dwóch grupach powiatów, z których pierwszą stanowiły trzy dolnośląskie powiaty cechujące się najniższym poziomem bezrobocia rejestrowanego, natomiast drugą trzy powiaty cechujące się najwyższym poziomem tego wskaźnika¹. Taki dobór próby pozwolił na dokładniejsze zrozumienie wpływu warunków rynku pracy na intencje migracyjne maturzystów. Badaniem objętych zostało 815 maturzystów z 17 liceów ogólnokształcących, w tym 59,5% kobiet i 40,5% mężczyzn.

W niniejszym rozdziale zaprezentowano odpowiedzi respondentów na następujące pytanie: *Co według Ciebie jest główną przyczyną definitywnego opuszczania przez młodych ludzi rodzinnych stron (nie chodzi o wyjazd na studia, ale na stałe). Jeśli sam zamierzasz wyjechać, to podaj powód, który ma największe znaczenie w Twoim przypadku?* Było to pytanie półotwarte, jednokrotnego wyboru z następującymi wariantami odpowiedzi: *chęć poprawy sytuacji materialnej i/lub warunków życia własnych lub rodziny; brak pracy w miejscu zamieszkania; względy rodzinne, np. zawarcie małżeństwa; chęć rozwoju zawodowego i osobistego; chęć poznania innych kultur, regionów, krajów; chęć usamodzielnienia się lub niechęć do dalszego mieszkania z rodzicami lub w ich pobliżu; ucieczka od środowiska, problemów, rodziny/znajomych; inne powody (jakie?).* Tak skonstruowane pytanie pozwoliło na identyfikację najważniejszych powodów potencjalnej migracji młodzieży, a interpretacja odpowiedzi respondentów w kontekście sytuacji na lokalnym rynku pracy, zamiarów migracyjnych oraz kierunków deklarowanych migracji dostarczyła wielu cennych informacji.

¹ Wyboru powiatów objętych badaniem dokonano na podstawie dostępnych danych statystycznych. Do pierwszej grupy zakwalifikowano dwa miasta tworzące razem powiaty, tj. m. Wrocław i m. Jelenia Góra, oraz powiat lubiński, natomiast drugą grupę tworzyły następujące powiaty: lwówecki, kłodzki i górowski. Badanie zostało zrealizowane w następujących ośrodkach: Jelenia Góra, Wrocław, Lubin, Góra, Kudowa-Zdrój, Bystrzyca Kłodzka, Kłodzko, Lwówek Śląski, Gryfów Śląski, Rakowice Wielkie, Lubomierz. Na podstawie utworzonych w taki sposób dwóch grup powiatów prowadzona będzie również analiza wyników zrealizowanych badań.

1.4. Główne determinanty migracji młodzieży – wyniki badań własnych

Pierwsze zestawienie prezentuje główne powody migracji młodzieży w opinii wszystkich respondentów (rys. 1.1). Uczestnicy badania, którzy deklarują zamiar definitywnego opuszczenia miejsca dotychczasowego zamieszkania, zostali poproszeni o wskazanie najważniejszego powodu swojej migracji. Natomiast respondenci, którzy nie planują wyjeżdżać na stałe, mieli określić, ich zdaniem, główną przyczynę trwałej migracji młodych ludzi z rodzinnych stron.



Rys. 1.1. Główne powody migracji młodzieży w opinii respondentów

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

Dominującym motywem migracji młodzieży w opinii respondentów jest „chęć poprawy sytuacji materialnej i/lub warunków życia” (45,6%). Taka odpowiedź respondentów koreluje z teorią migracji *push-pull* autorstwa Lee, mówiącą m.in. o tym, że czynniki ekonomiczne, w tym poszukiwanie lepszych możliwości zarobkowania i życia, są silnym motywatorem migracji. Ludzie są skłonni przenieść się tam, gdzie mają nadzieję na wyższe zarobki i lepszą jakość życia. Wysoki odsetek wskazań w tej kategorii może sygnalizować niezadowalający poziom warunków życiowych w miejscu pochodzenia lub aspiracje do osiągnięcia wyższego standardu życia.

Kolejnym znaczącym czynnikiem migracji, wskazanym przez 25,6% respondentów, jest „brak pracy w miejscu zamieszkania”. Brak możliwości zatrudnienia w miejscu pochodzenia lub jego pobliżu jest częstym powodem poszukiwania pracy w innych miejscach, co również znajduje potwierdzenie w teorii *push-pull* stanowiącej, że ludzie są „wypychani” z miejsc cechujących się wysokim bezrobociem i „przyciągani” do obszarów z lepszymi możliwościami pracy, co wiąże się z mi-

gracją zarobkową. W niektórych przypadkach migracje podejmowane na skutek braku pracy w miejscu zamieszkania mogą wskazywać też na niedopasowanie między dostępnymi umiejętnościami a rynkiem pracy w regionie pochodzenia. Może to również znaleźć odzwierciedlenie w teorii dualnego rynku pracy, w której migracje są ujmowane w kontekście sytuacji na rynkach pracy, a ich przyczyn upatruje się m.in. w popycie na siłę roboczą, jak również w motywacji do podjęcia pracy, wynikającej z prestiżu wykonywanego zajęcia.

W opinii 17% ankietowanych główną przyczyną migracji młodzieży jest „chęć rozwoju zawodowego i osobistego”, co oznacza, że aspiracje zawodowe i osobiste również odgrywają ważną rolę w decyzjach migracyjnych, potwierdzając w ten sposób założenia teorii migracji o podłożu socjologicznym mówiące o poszukiwaniu lepszych warunków do rozwoju osobistego i zawodowego. W tym przypadku migracja może być postrzegana jako część długoterminowego planu rozwoju zawodowego, co może oznaczać, że ludzie migrują nie tylko dla bezpośrednich korzyści finansowych, ale także dla rozwoju umiejętności i wzbogacenia doświadczenia życiowego.

Na „chęć usamodzielnienia się lub niechęć do dalszego mieszkania z rodzicami lub w ich pobliżu” jako główny powód migracji wskazało 6,5% badanych. Motywacja ta wskazuje na potrzebę niezależności i osobistego rozwoju jako czynników sprzyjających decyzji o migracji. Ten motyw może odzwierciedlać teorię cyklu życia, w której młodzi dorośli dążą do niezależności i własnej przestrzeni życiowej.

Zdecydowanie rzadziej jako główny powód migracji respondenci wskazywali „chęć poznania innych kultur, regionów, krajów” (2,6%). W tym przypadku migracja może być formą wymiany kulturowej, poszerzania horyzontów i doświadczenia różnorodności, a większą wagę przywiązuje się do doświadczeń, a nie tylko do korzyści materialnych.

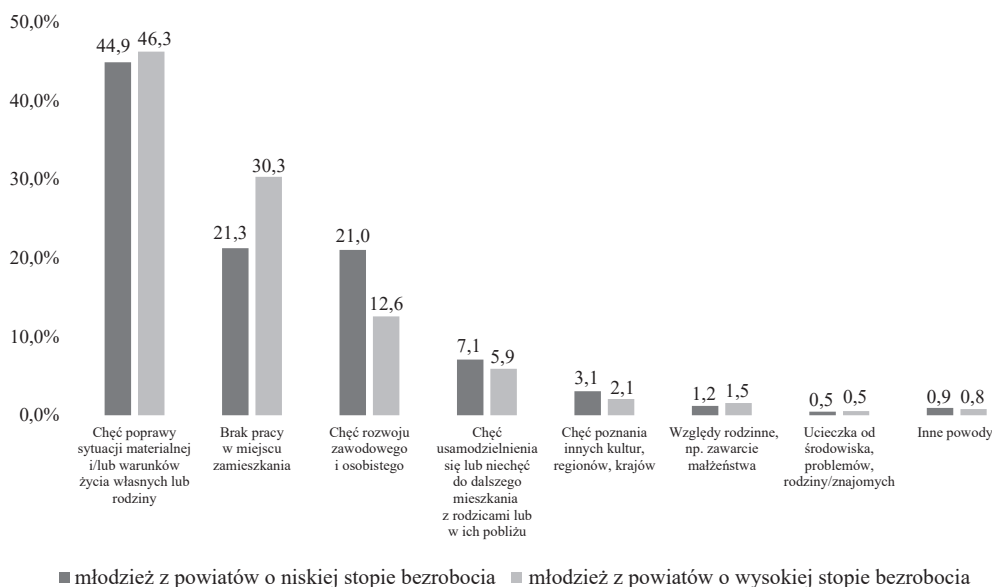
Tylko 1,4% respondentów jako główny powód migracji wskazało „względy rodzinne, np. zawarcie małżeństwa”. W tym zakresie decyzje migracyjne są podyktowane potrzebą utrzymania lub utworzenia struktur rodzinnych i mogą być częścią strategii rodzinnych i życiowych.

„Ucieczka od środowiska, rodziny/znajomych” to bardzo rzadka przyczyna migracji, wskazana przez 0,5% respondentów. Taki powód migracji może odnosić się do sytuacji, kiedy ludzie opuszczają swoje środowisko w celu uniknięcia negatywnych aspektów życia. Tego typu czynniki migracji są często uznawane za silne motywy o charakterze „wypychającym”, zwłaszcza gdy chodzi o unikanie negatywnych sytuacji w miejscu pochodzenia.

Na inne powody będące głównymi motywami migracji wskazało 0,9% badanych. Wymieniano takie czynniki, jak: chęć spróbowania czegoś nowego; chęć życia w innym systemie polityczno-społecznym; dość słuchania i oglądania polskich polityków, poczucie, że w Polsce nie zapowiada się nic dobrego, oraz lepsze warunki mieszkaniowe i pogodowe. Ta kategoria obejmuje różnorodne, prawdopodobnie mniej typowe przyczyny migracji, które nie zostały wyszczególnione w odpowiedziach zaproponowanych w ankiecie.

Zaprezentowane wyniki odzwierciedlają różne teorie migracji, wyjaśniające przepływy ludności ze względu na czynniki ekonomiczne, społeczne, kulturowe i osobiste. Dominowały jednak kwestie ekonomiczne (głównie chęć poprawy sytuacji materialnej i brak pracy w miejscu pochodzenia), co jest zgodne z ekonomicznymi trendami migracyjnymi, gdzie poszukiwanie lepszych warunków życia i pracy często stanowi główną motywację mobilności.

Kolejne zestawienie prezentuje główne motywy migracji młodzieży w opinii respondentów zamieszkujących dwa zróżnicowane pod względem ekonomicznym obszary: powiaty o niskiej stopie bezrobocia oraz powiaty o wysokiej stopie bezrobocia (rys. 1.2).



Rys. 1.2. Główne powody migracji młodzieży w opinii respondentów z uwzględnieniem sytuacji na lokalnym rynku pracy

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

Interpretacja tych danych pozwala zrozumieć, jak zróżnicowanie lokalnych warunków ekonomicznych, przejawiających się m.in. w poziomie bezrobocia, wpływa na intencje migracyjne młodzieży.

Analiza danych wykazuje, iż „chęć poprawy sytuacji materialnej i/lub warunków życia własnych lub rodziny” jako główny motyw migracji młodzieży nieznacznie częściej wskazywana była przez respondentów z powiatów o wysokiej stopie bezrobocia (46,3%) niż przez badanych z powiatów o niskiej stopie bezrobocia (44,9%). Tak marginalna różnica może świadczyć o tym, że niezależnie od stopnia bezrobocia w regionie aspiracje materialne są fundamentalnym czynnikiem determinującym

migrację wśród młodzieży. Niemniej jednak fakt, że tendencja ta jest nieco silniejsza w regionach o wyższej stopie bezrobocia, może być interpretowany poprzez pryzmat teorii *push-pull*, zgodnie z którą to właśnie trudniejsze warunki ekonomiczne działają jako główna siła napędzająca migrację.

Znacznie większe zróżnicowanie widoczne jest w kwestii „braku pracy w miejscu zamieszkania” – wśród badanych z powiatów o wysokiej stopie bezrobocia jako główny czynnik migracji młodzieży powód ten wskazało 30,3% respondentów, podczas gdy wśród młodzieży z powiatów z niską stopą bezrobocia faktor ten wskazało 21,3% badanych. Może to sugerować, że w regionach, gdzie praca jest mniej dostępna, migracja staje się koniecznością w poszukiwaniu zatrudnienia, co znajduje odzwierciedlenie w teorii *push-pull*, w której czynniki „wypychające” (np. bezrobocie) mają silniejszy wpływ na decyzje migracyjne.

Z kolei „chęć rozwoju zawodowego i osobistego” jest bardziej istotna dla młodzieży z powiatów o niskiej stopie bezrobocia (21,0%) niż dla respondentów z powiatów o wysokiej stopie bezrobocia (12,6%). Takie zróżnicowanie w częstotliwości wskazań może sugerować, że tam, gdzie rynek pracy jest stabilniejszy, młodzi ludzie mają wyższe aspiracje do rozwoju, a nie tylko potrzebę znalezienia jakiegokolwiek pracy.

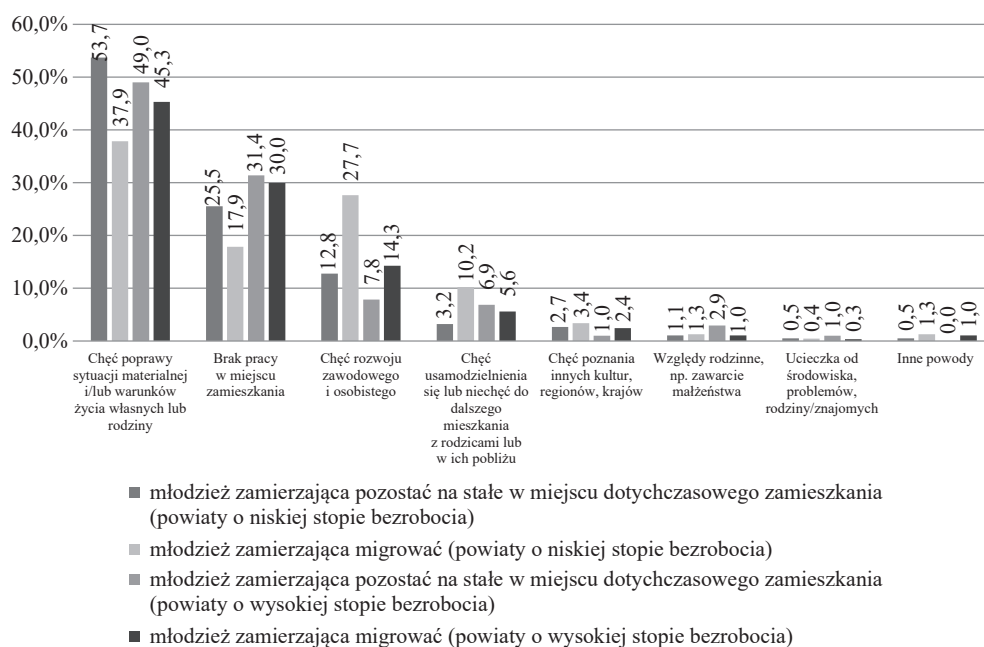
„Chęć usamodzielnienia się lub niechęć do dalszego mieszkania z rodzicami lub w ich pobliżu” jako główny powód migracji młodzieży respondenci z obu grup powiatów wskazywali z podobną częstotliwością (7,1% badanych z powiatów o niskiej stopie bezrobocia oraz 5,9% badanych z powiatów o wysokiej stopie bezrobocia). To może odzwierciedlać uniwersalną młodzieńczą chęć do niezależności, choć nieco bardziej akcentowaną przez młodzież pochodzącą z regionów cechujących się lepszą sytuacją na rynku pracy, co prawdopodobnie ukazuje ich większą determinację do niezależności, ale też większe możliwości w tym zakresie.

Analiza motywacji migracji takiej, jak „chęć poznania innych kultur, regionów, krajów”, „względy rodzinne, np. zawarcie małżeństwa” oraz „ucieczka od środowiska, rodziny/znajomych”, ukazuje mniejsze zróżnicowanie między badanymi grupami młodzieży, co może wskazywać na to, że są to powody migracji mniej zależne od lokalnych warunków ekonomicznych, a bardziej związane z osobistymi preferencjami i okolicznościami żywymi.

Interpretacja przedstawionych danych wskazuje, że motywacje migracyjne młodzieży są silnie uwarunkowane przez lokalne warunki ekonomiczne, zwłaszcza przez poziom stopy bezrobocia w ich regionie pochodzenia. Ogólnie młodzież z powiatów o wysokiej stopie bezrobocia jako motywację do migracji wyraźniej akcentuje czynniki ekonomiczne. Przeważająca tendencja do migracji na skutek braku pracy w miejscu pochodzenia w tej grupie sugeruje bezpośredni wpływ ograniczonych perspektyw lokalnych na ich decyzje migracyjne. Z kolei różnica w częstotliwości wskazania na chęć rozwoju zawodowego i osobistego jako głównego motywatora migracji sugeruje, że młodzież z powiatów o niższej stopie bezrobocia ma większą swobodę w planowaniu swojej przyszłości, skłaniając się ku migracji jako

środkowi do rozwoju osobistego i zawodowego, a nie tylko z powodu konieczności ekonomicznej. Różnice te podkreślają, że kontekst ekonomiczny, w którym dorasta młodzież, kształtuje jej oczekiwania i plany na przyszłość, co z kolei wpływa na intencje migracyjne. Zwraca też uwagę fakt, że nawet w obrębie jednego kraju różnice w regionalnym rynku pracy mogą mieć istotne konsekwencje dla mobilności ludności, co powinno być uwzględnione w politykach migracyjnych i rozwojowych.

Analiza głównych powodów migracji młodzieży w opinii respondentów, którzy deklarują chęć pozostania w miejscu pochodzenia po zakończeniu edukacji i podjęciu pracy, oraz tych, którzy planują migrację, z uwzględnieniem sytuacji na lokalnym rynku pracy prowadzi do równie interesujących spostrzeżeń (rys. 1.3).



Rys. 1.3. Główne powody migracji młodzieży w opinii respondentów z uwzględnieniem sytuacji na lokalnym rynku pracy i deklarowanego miejsca zamieszkania w przyszłości

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

Interpretacja danych wskazuje, że zarówno w powiatach o niskim, jak i o wysokim bezrobociu, bez względu na deklarowane miejsce przyszłego zamieszkania, najczęściej wskazywanym powodem migracji jest „chęć poprawy sytuacji materialnej i/lub warunków życia własnych lub rodziny”.

W tym kontekście można jednak zauważyć, że ponad połowa młodzieży zamieszkującej powiaty o niskiej stopie bezrobocia zamierzająca pozostać w miejscu zamieszkania na stałe jako główną przyczynę migracji wskazała „chęć poprawy sy-

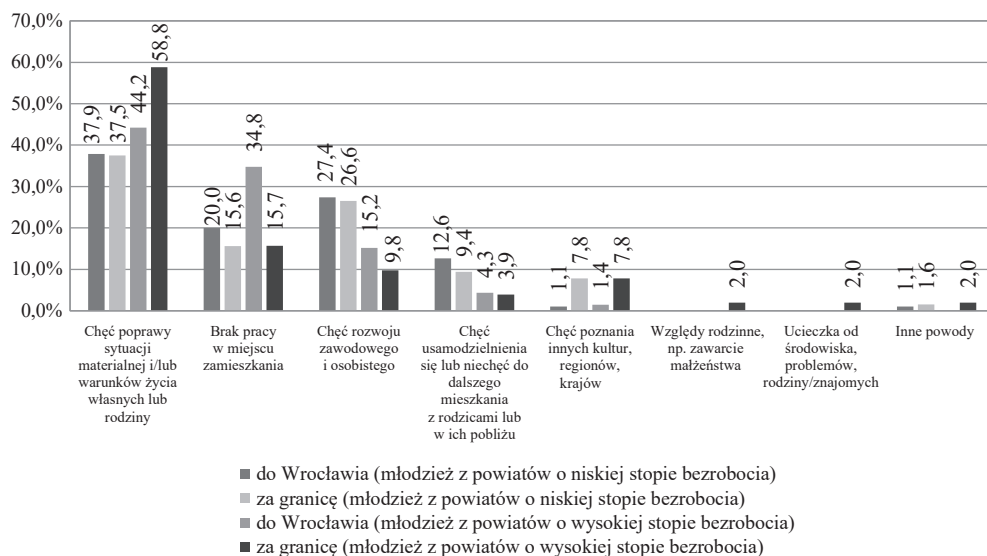
tuacji materialnej i/lub warunków życia własnych lub rodziny”, zdecydowanie rzadziej wskazywany był „brak pracy w miejscu zamieszkania” (25,5%), a jeszcze rzadziej respondenci ci podkreślali istotność odpowiedzi „chęć rozwoju zawodowego i osobistego” (12,8%); pozostałe warianty odpowiedzi wybierane były z dużo niższą częstotliwością. Z kolei wśród respondentów zamieszkujących tę samą grupę powiatów (o niskiej stopie bezrobocia), ale deklarujących zamiar opuszczenia miejsca pochodzenia po ukończeniu edukacji zauważyć można stosunkowo duży udział respondentów wskazujących na odpowiedź „chęć rozwoju zawodowego i osobistego” jako główną przyczynę migracji (27,7%) – oznacza to, że dla niemal 1/3 młodzieży pochodzącej z powiatów o niskiej stopie bezrobocia powodem migracji jest właśnie chęć rozwoju w sferze zawodowej i osobistej. Respondenci ci również najczęściej w porównaniu z pozostałymi wyróżnionymi kategoriami ankietowanych jako główny powód migracji wybierali wariant „chęć usamodzielnienia się lub niechęć do dalszego mieszkania z rodzicami lub w ich pobliżu” (10,2%). Rozróżnienie respondentów na tych, którzy zamierzają pozostać w miejscu pochodzenia, i wykazujących intencję, aby je opuścić, oraz oddzielna interpretacja ich odpowiedzi w zakresie głównych powodów migracji młodzieży pozwala sądzić, iż pomimo dobrych warunków na lokalnym rynku pracy młodzi ludzie sądzą, że migracja daje możliwość poprawy sytuacji bytowej, oferuje też lepsze możliwości dla osobistego rozwoju i kariery zawodowej niż pozostanie w miejscu pochodzenia.

Również wśród respondentów zamieszkujących powiaty cechujące się wysokim bezrobociem najczęściej wskazywanym powodem migracji zarówno przez zamierzających pozostać na stałe w miejscu pochodzenia (49,0%), jak i deklarujących migrację (45,3%) była „chęć poprawy sytuacji materialnej i/lub warunków życia własnych lub rodziny”. Na drugim miejscu, również z podobną częstotliwością, respondenci akcentowali „brak pracy w miejscu zamieszkania” (odpowiednio 31,4% i 30,0%). To wskazuje, że niekorzystne warunki ekonomiczne mogą być silnym czynnikiem napędzającym decyzje migracyjne. Zdecydowanie większe zróżnicowanie widoczne jest w przypadku odpowiedzi „chęć rozwoju zawodowego i osobistego”, którą jako główny powód migracji wskazało 7,8% respondentów zamierzających pozostać na stałe w miejscu pochodzenia oraz 14,3% ankietowanych deklarujących zamiar migracji – tak kształtujący się rozkład odpowiedzi może sugerować, że rozwój zawodowy i osobisty jest ważnym powodem migracji, również w sytuacji, gdy warunki na rynku pracy są mało sprzyjające i znaczna część młodzieży zamierzającej opuścić miejsce pochodzenia na stałe kieruje się tym właśnie powodem. Taki rozkład odpowiedzi pokazuje też, że młodzież zamierzająca pozostać w miejscu pochodzenia przyczyn migracji upatruje w braku pracy w miejscu zamieszkania, z kolei dla osób zamierzających faktycznie migrować ważnym czynnikiem jest również możliwość rozwoju w sferze osobistej i zawodowej, na który w ich opinii pozwoli im migracja.

Wnioski płynące z tej analizy mogą być istotne dla twórców polityk lokalnych i regionalnych, sugerując potrzebę tworzenia bardziej zróżnicowanych strategii wspierania młodzieży w osiągnięciu celów zawodowych i osobistych. Dla powiatów

o niskiej stopie bezrobocia kluczowe może być zapewnienie możliwości rozwoju, które zatrzymują młodzież w regionie, podczas gdy w powiatach o wysokiej stopie bezrobocia ważne będzie tworzenie nowych miejsc pracy oraz zachęcanie do rozwoju umiejętności, które mogą być atrakcyjne na szerszym rynku pracy.

Kolejne zestawienie pozwala zidentyfikować główne powody migracji młodych ludzi, którzy zadeklarowali zamiar migracji do Wrocławia oraz poza granice Polski, w kontekście sytuacji na lokalnym rynku pracy (rys. 1.4).



Rys. 1.4. Główne powody migracji młodzieży w opinii respondentów z uwzględnieniem sytuacji na lokalnym rynku pracy i kierunku deklarowanej migracji

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

W tej interpretacji również dla każdej z wyróżnionych grup respondentów najczęstszym powodem migracji jest „chęć poprawy sytuacji materialnej i/lub warunków życia własnych lub rodziny”, jednak zauważyć można znaczne zróżnicowanie częstotliwości wskazań. Takiej odpowiedzi udzieliło blisko 60% badanych z powiatów o wysokiej stopie bezrobocia zamierzających migrować za granicę oraz 44,2% ankietowanych z tych powiatów, którzy zamierzają migrować do Wrocławia. Z kolei w przypadku badanych z powiatów cechujących się niskim poziomem bezrobocia takiej odpowiedzi udzielił podobny odsetek maturzystów zamierzających migrować za granicę, jak i do Wrocławia (odpowiednio 37,5% i 37,9%). Istotną część maturzystów z powiatów cechujących się wysokim poziomem bezrobocia zamierzających migrować do Wrocławia jako główny powód tej migracji wskazała „brak pracy w miejscu zamieszkania” (34,8%). Interesujące wydaje się, że ten motyw opuszczenia rodzinnych stron znacznie rzadziej wskazywali maturzyści zamierzają-

cy migrować na stałe za granicę (15,7%). Tak kształtujący się rozkład danych może sugerować, że w opinii młodych ludzi zamieszkujących obszary o trudnej sytuacji na rynku pracy, aby otrzymać zatrudnienie, wystarczy migrować do centrum regionalnego (w tym przypadku do Wrocławia), jednak aby w istotny sposób poprawić sytuację materialną, a przez to warunki życia, należy migrować poza granice Polski. Zależność tę (choć w znacznie mniejszym stopniu) zaobserwować można również wśród młodzieży z powiatów o dobrej sytuacji na rynku pracy – w tym przypadku na „brak pracy w miejscu zamieszkania” jako główny powód migracji wskazało 20,0% ankietowanych zamierzających migrować do Wrocławia oraz 15,6% badanych deklarujących zamiar migracji za granicę. Ta grupa młodzieży, w porównaniu z respondentami zamieszkującymi powiaty cechujące się trudną sytuacją na rynku pracy, zdecydowanie częściej jako główny powód migracji wskazywała „chęć rozwoju zawodowego i osobistego” – takiej odpowiedzi udzieliła blisko 1/3 młodzieży zamierzającej migrować do Wrocławia (27,4%) oraz poza granice Polski (26,6%). W przypadku młodzieży pochodzącej z powiatów o wysokiej stopie bezrobocia można z kolei zauważyć zróżnicowanie w zakresie tego motywu migracji – odpowiedź wskazało 15,2% respondentów deklarujących zamiar migracji do Wrocławia i 9,8% badanych zamierzających migrować za granicę – tak kształtujące się dane mogą sugerować, że w opinii młodzieży dla rozwoju osobistego i zawodowego wystarczająca jest migracja do centrum regionu. „Chęć usamodzielnienia się lub niechęć do dalszego mieszkania z rodzicami lub w ich pobliżu” – jako główny powód migracji wskazywana była przez znaczną część młodzieży z powiatów cechujących się niską stopą bezrobocia, deklarującą zamiar stałego zamieszkania we Wrocławiu (12,6%). Takiej odpowiedzi udzieliło też 9,4% młodzieży pochodzącej z tej grupy powiatów, a deklarującej zamiar migracji za granicę. W przypadku ankietowanych z powiatów o wysokiej stopie bezrobocia motyw ten jako główny czynnik migracji wskazywany był zdecydowanie rzadziej. Tak kształtujący się rozkład odpowiedzi może sugerować, że młodzi ludzie z obszarów o dobrej sytuacji ekonomicznej zamierzający migrować (w szczególności do Wrocławia) w zmianie miejsca zamieszkania upatrują szansy na samodzielność. „Chęć poznania innych kultur, regionów, krajów” z oczywistych względów częściej wskazywana była przez młodzież zamierzającą migrować poza granice Polski – odpowiedź ta została wskazana przez taki sam odsetek respondentów z obu badanych grup powiatów (po 7,8%).

Motywy migracji mogą zatem różnić się również w zależności od zamierzonego kierunku migracji. Młodzież z powiatów cechujących się wysoką stopą bezrobocia zamierzająca migrować za granicę zdecydowanie częściej niż potencjalni migranci krajowi wskazuje na chęć poprawy sytuacji materialnej, co może sugerować, że migracja międzynarodowa jest postrzegana jako bardziej efektywna w osiągnięciu znaczącej poprawy warunków życia, z kolei młodzież z powiatów o niskim bezrobociu częściej w porównaniu z pozostałymi deklaruje zamiar migracji do Wrocławia w celu usamodzielnienia się.

1.5. Podsumowanie

Przeprowadzona w niniejszym opracowaniu analiza wyników badań pokazuje, że dominującym czynnikiem skłaniającym młodych ludzi do zmiany miejsca zamieszkania jest chęć poprawy sytuacji materialnej oraz warunków życia. Kolejne ważne czynniki w decyzjach migracyjnych młodzieży to brak pracy w miejscu zamieszkania oraz chęć rozwoju zawodowego i osobistego.

Motywy migracji w kontekście sytuacji na lokalnym rynku pracy odzwierciedlają również wpływ warunków ekonomicznych i osobistych aspiracji na decyzje o mobilności. Analiza pokazuje, że młodzież z powiatów o wysokiej stopie bezrobocia może odczuwać silniejsze *push factors*, które motywują do poszukiwania lepszych możliwości poza miejscem zamieszkania. Z kolei istotna część młodzieży z powiatów o niskiej stopie bezrobocia wydaje się bardziej zmotywowana przez *pull factors* i częściej jako główny powód migracji wskazuje chęć rozwoju zawodowego i osobistego, co pokazuje, że stabilniejsze warunki rynkowe sprzyjają wyższym aspiracjom zawodowym i osobistym. Może to też oznaczać, że młodzież z powiatów o niższej stopie bezrobocia ma większą swobodę w planowaniu swojej przyszłości, traktując migrację jako środek do rozwoju osobistego i zawodowego, a nie tylko decydując się na nią z powodu konieczności ekonomicznej.

Warto też zwrócić uwagę na istotne zróżnicowanie motywacji migracyjnych wśród młodzieży z powiatów o niskiej stopie bezrobocia, która deklaruje zamiar opuszczenia swojego miejsca pochodzenia po ukończeniu edukacji. Dla niemal jednej trzeciej tych młodych ludzi migracja jest okazją do rozwijania swoich kompetencji i kariery zawodowej, a także możliwością zdobycia nowych doświadczeń życiowych. Dodatkowo znacząca część tej młodzieży wyraża chęć usamodzielnienia się, co wskazuje na dążenie do niezależności i samodzielności jako istotnych czynników sprzyjających decyzji o migracji. Te motywacje odzwierciedlają aspiracje młodych ludzi do poprawy jakości życia dzięki migracji, które wykraczają poza czysto ekonomiczne czynniki.

Zauważalne jest, że chociaż aspekty, takie jak chęć poznania innych kultur czy względy rodzinne są obecne w obu grupach, intensywność ich oddziaływania jest mniejsza w porównaniu z motywami o charakterze ekonomicznym. Oznacza to, że choć czynniki niematerialne mają wpływ na decyzje migracyjne młodzieży, to warunki ekonomiczne stanowią główną siłę napędową migracji, szczególnie w kontekście wysokiego bezrobocia.

Przeprowadzona analiza uwypukla znaczenie lokalnego kontekstu ekonomicznego w kształtowaniu motywacji migracyjnych młodzieży. Zwraca uwagę na fakt, że nawet w obrębie jednego kraju różnice w regionalnym rynku pracy mogą mieć istotne konsekwencje dla mobilności ludności, dlatego tak ważne jest, by młodzież kończąca szkoły średnie miała poczucie, że warunki ekonomiczne w miejscach jej pochodzenia zapewnią bezpieczną przyszłość bez konieczności podejmowania czasowych czy stałych migracji.

Wykaz literatury

- Black, M. (1983). Migration of Young Labor Force Entrants. *Socio-Economic Planning Sciences*, 17(5-6), 267-280.
- Caliendo, M. i Schmidl, R. (2016). Youth Unemployment and Active Labor Market Policies in Europe. *IZA Journal of Labor Policy*, (5), 1-30.
- Castles, S. i Miller, M. J. (2011). *Migracje we współczesnym świecie*. PWN.
- Dolińska, A. i Jończy, R. (Eds.). (2021). *Procesy migracyjne w południowo-zachodniej Polsce w kontekście sytuacji na rynku pracy. Wybrane zagadnienia*. Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.
- Dolińska, A., Jończy, R. i Rokita-Poskart, D. (2020). Post-secondary-school Migration of Young People to Large Regional Centres as a Factor of Depopulation and Disharmonious Regional Development in Poland. *European Research Studies Journal*, 23(3).
- Dolińska, A., Jończy, R. i Śleszyński, P. (2020). *Migracje pomaturalne w województwie dolnośląskim wobec depopulacji regionu i wymogów zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego*. Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.
- Górny, A. i Kaczmarczyk, P. (2003). *Uwarunkowania i mechanizmy migracji zarobkowych w świetle wybranych koncepcji teoretycznych*. Prace Migracyjne nr 49. Instytut Studiów Społecznych Uniwersytet Warszawski.
- Harris, J. R. i Todaro, M. P. (1970). Migration, Unemployment and Development: A Two-Sector Analysis. *The American Economic Review*, 60(1).
- Jończy, R., Rokita-Poskart, D. i Tanas, M. (2013). *Exodus absolwentów szkół średnich województwa opolskiego do dużych ośrodków regionalnych kraju oraz za granicę: w kontekście problemu depopulacji województwa oraz wyzwań dla szkolnictwa wyższego i regionalnego rynku pracy*. Wydawnictwo Instytut Śląski.
- Kiniorska, I., Brambert, P. i Staciwa, E. (2023). Plany migracyjne młodzieży akademickiej Kielc. *Studia Miejskie*, (46), 27-39.
- Kotulic, R. i Adamisin, P. (2012). Migration Trends of the Labor Force in the Slovak Republic at the Beginning of the Second Millennium. *Polish Journal of Management Studies*, (6), 81-88.
- Lee, E. S. (1966). A Theory of Migration. *Demography*, 3(1), 47-57. <https://doi.org/10.2307/2060063>
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A. i Taylor, J. E. (1993). 'Theories of International Migration: A Review and Appraisal'. *Population and Development Review*, 19(3). <https://doi.org/10.2307/2938462>
- Milasi, S. (2020). What Drives Youth's Intention to Migrate Abroad? Evidence from International Survey Data. *IZA Journal of Development and Migration*, (11).
- Mitze, T. (2019). The Migration Response to Local Labour Market Shocks: Evidence from EU Regions during the Global Economic Crisis. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 81(2), 271-298.
- Piore, M. J. (1978). Dualism in the Labor Market: A Response to Uncertainty and Flux. The Case of France. *Revue Économique*, 26-48.
- Rakauskienė, O. G., i Ranceva, O. (2014). Youth Unemployment and Emigration Trends. *Intelektinė Ekonomika: Mokslo Darbų Žurnalas= Intellectual Economics: Scientific Reserch Journal/Mykolo Romerio Universitetas, Lietuvos Mokslo Akademija, Vroclavo Universitetas. Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas*, t. 8, 1(19).
- Ramos, R. (2019). Migration Aspirations among Youth in the Middle East and North Africa Region. *Journal of Geographical Systems*, 21(4), 487-507.
- Sakanishi, A. (2011). Labor Market Conditions and Migration in Japan. *International Journal of Economic Policy Studies*, (6), 69-82.

- Sardak, S., Shymanska, K., Girman, A. i Krupskyi, O. (2021). International Youth Migration: Features, Tendencies, Regulation Prospects. *Journal of Geology, Geography and Geoecology*.
- Todaro, M. P. (1976). *Internal Migration in Developing Countries*. International Labour Office.
- Wojnicz, L. (2016). Przyczyny migracji Polaków w Unii Europejskiej po 1 maja 2004 roku. *Przeszłość Demograficzna Polski*, 38(3), 131-150.
- Wojtaszak, A. (2022). Główne determinanty migracji zarobkowych Polaków do państw Unii Europejskiej po 2004 roku i ich następstwa. *Acta Politica Polonica*, (54), 175-186.
- Vaishar, A. i Pavlů, A. (2018). Outmigration Intentions of Secondary School Students from a Rural Micro-region in the Czech Inner Periphery: A Case Study of the Bystřice nad Pernštejnem Area in the Vysočina Region. *Auc Geographica*, 53(1), 49-58.
- Yeung, W. i Yang, Y. (2020). Labor Market Uncertainties for Youth and Young Adults: An International Perspective. *The Annals of The American Academy Of Political And Social Science*, (688), 7-19.